

MONSTERKLUBBEN

Redaktör Richard Svensson

Etablerad 2008

richard@ungafakta.se

RAY HARRYHAUSEN LEGENDARISK MONSTERMAKARE DEL I

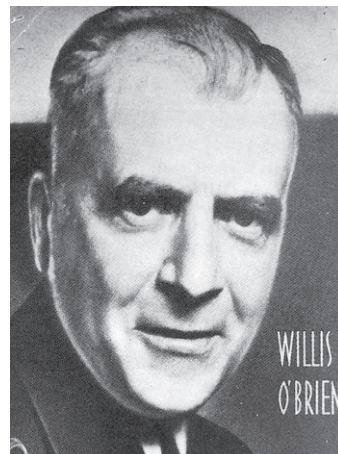
Det finns vissa människor i filmhistorien som gjort mer för att förändra filmbranschen och inspirera nya filmare än andra. Ray Harryhausen är en av dessa personer. Filmskapare som George Lucas ("Star Wars"), Peter Jackson ("Sagan om Ringen"), Steven Spielberg ("Indiana Jones"-filmerna), John Landis ("En amerikansk varulv i London"), Frank Darabont ("Nyckeln till Frihet"), Guillermo del Toro ("Hellboy"), James Cameron ("Avatar") och Stephen Sommers ("Mumien") växte alla upp med Ray Harryhausens filmer och påverkades av dem så pass att de själva blev besatta av tanken att göra egna filmer. Skådespelaren Tom Hanks bestämde sig för att bli skådespelare efter att ha sett Harryhausens "Gyllene skinnet" när han var liten.

Men Ray Harryhausen är varken skådespelare eller regissör. Han arbetade med att framställa specialeffekter på film, framför allt monster i form av animerade dockor.

Denna teknik kallas allmänt för "stop-motion". Ända fram till ungefär "Jurassic Park" (1993) användes stop-motion för att ge liv åt monster och varelser på film. Exempel på stop-motion i framgångsrika filmer är de första tre "Star Wars"-filmerna (1977-1983), "Ghostbusters" (1984), "Terminator" (1984) och "Willow" (1988). Genom att samarbeta med producenten Charles Schneer hade Harryhausen stor kontroll över filmernas slutliga form och de flesta av filmerna kom också ur hans idéer för nya filmtrick.

Harryhausen föddes i Los Angeles, Kalifornien 1920 och blev tidigt uppmuntrad av sina föräldrar att "göra det han drömde om att göra". Tidigt blev han intresserad av dinosaurier och byggde egna små miniatyrlandskap med modelldjur. Framför allt besökte han ofta de naturliga tjärgroparna i La Brea, där forskare hittat en massa skelett från urtida däggdjur som fastnat i tjäran. I tjärgroparna fanns det (och finns fortfarande) modeller i naturlig storlek av utdöda djur. I LA County Museum finns det också enorma väggmålningar av dinosaurie-skildraren Charles Knight. Hans bilder har påverkat forskare och filmskapare i decennier och var grunden för hur dinosaurierna utformades till "King Kong" (1933).

Just "King Kong" (som du kan läsa om i Monsterklubben nr 2 och 3, 2009) spelade mer än något annat en formande roll i Harryhausens liv. När han var 13 tog hans moster med honom till filmen, bara lite efter att den haft premiär. Harryhausen blev tagen av scenerna med jätteapan och urtidsmonstren och blev helt besatt av hur effekterna var gjorda. De följande åren präglade "Kong" det mesta i hans liv. Han satte upp marionettestrar som spelade upp handlingen i "Kong", han gjorde teckningar och små skulpturer. Till och med hans hund hette Kong. Till slut upptäckte han tidningsartiklar som berättade om hur dockanimation gick till och Harryhausen insåg att det var denna teknik som gett liv åt Kong. Han började göra egna animationer med olika dockor av urtidsdjur, bland annat ett kort drama om en neandertalare som blir uppäten av en grottbjörn, vars päls han klippt ur sin mammas pälsrock. 1938 påbörjade han jätteprojektet "Evolution of the World". Filmen var menad att visas i skolor och skildrade olika utdöda varelser, från dinosaurier till grottmänniskor. Han hade satt upp en studio i familjens garage och hans pappa, som var ingenjör, byggde de avancerade dockskeletten av stål, med svarvade kullleder. Harryhausen byggde sedan upp muskulatur av bomull och skumgummi, och täckte dockorna med ett skinn av latexgummi. Det var under detta projekt som han till slut fick träffa sin idol, Willis O'Brien. O'Brien var den man som hade gett liv åt King Kong. Han hade designat dockorna, vilka sedan byggdes av Marcel Delgado, och animerat dem i fantastiska modellbyggen av djungler. Harryhausen visade sin hjälte en docka som han vunnit pris för, en stegosaurus. O'Brien påpekade att stegosaurusens ben "såg ut som korvar" och att Harryhausen borde lägga mer tid på att studera anatomi. Harryhausen tog O'Brien på orden och arbetade hårdare än någonsin för att förbättra sina dockor. Han tog kvällskurser i anatomi och konst, och besökte djurparker för att studera hur olika djur rörde sig.

*Willis O'Brien -
Harryhausens mentor.*

Mighty Joe Young

1940 fick Harryhausen sitt första professionella jobb. Han anställdes som animatör av producenten George Pal, för att arbeta med "Puppetoons" – korta dockfilmer på olika teman. Efter att ha gjort lumpen mellan 1942-1945 började Harryhausen göra sina egna dockfilmer efter kända folksagor. Dessa kopierades och såldes till skolor. 1949 fick han chansen att arbeta med sin gamle idol Willis O'Brien. Producenterna Merian C. Cooper och Ernest B. Schoedsack, som gjort "King Kong", hade nu en ny film om en jättegorilla på gång. Denna historia var mer lättsam än "Kong" och handlar om

ägaren av en "safari-nattklubb" som upptäcker en storvuxen gorilla i Afrika. Gorillan, som kallas Joe, är helt tam och bor ihop med flickan Jill, men då Joe förs till USA för att uppträda på nattklubben ger två män honom alkohol och han löper amok. Polisen jagar Joe och Jill, men allt reder ut sig i slutet då Joe räddar barn från ett brinnande barnhem.

Ray Harryhausen med en Joe-docka.

Harryhausen delade animationsjobbet med ett par andra animatörer, men gjorde det mesta helt själv. "Mighty Joe Young" innehåller en mängd otroliga scener som även idag får folk att fråga sig "Hur sjutton gjorde de det där?" Mest berömd är troligen ett avsnitt där ett gäng cowboys försöker fånga in Joe med lasso, eftersom de tror att han är en vild gorilla. Först filmades scener med stuntryttare som kastade lasso mot en hög träpåle. Senare tog Harryhausen bort pålen genom ett kameratricks och animerade en docka av gorillan Joe i dess ställe. I den färdiga filmen ser det ut som om cowboyryttarna kastar lasso om den allt mer uppretade Joe. Filmen vann en Oscar för bästa specialeffekter, men Harryhausen själv fick inget pris. Den enda, förutom O'Brien, som uppmärksammade honom var den berömda western-regissören John Ford. Ford hade varit på en specialvisning av scenen med Joe och cowboyerna. Efteråt gick han fram och skakade Harryhausens hand med orden: "Det var det jätligaste jag sett!"

The Beast From 20,000 Fathoms

"Mighty Joe Young" kostade sammanlagt 2 285 575.14 dollar, en otrolig summa pengar 1949. Detta gjorde att filmproducenter drog sig för att använda stop-motion i sina filmer. Istället använde man folk i monsterkostymer eller vanliga djur uppförstorade i kameran till monsterstorlek. O'Briens teknik för att sammanfoga skådespelare och animerade monster i samma scen var omständlig och därför dyr. Harryhausen började därför fundera på om det inte fanns ett effektivare och billigare sätt för att nå samma resultat.

1951 kom han i kontakt med producenten Jack Dietz, som kommit över rättigheterna till novellen "The Fog Horn" skriven av science-fiction-författaren Ray Bradbury (en gammal vän till Harryhausen). Novellen hade gått i den populära tidningen Washington Post och blivit ganska känd i läsekretsen. I novellen kommer ett havsmonster upp ur djupen därför att mistluren på ett fyrtorn låter som ett honmonster. Odjuret förstör fyren och slinker besviket ner i havet igen. Dietz hade utökat handlingen avsevärt och ville visa hur monstret väcks till liv i polarisen av ett atombombsprov och sedan ställer till med kaos i New York. Harryhausen förklarade att allt det där gick att framställa med stop-motion-effekter och fick en liten budget för att visa vad han gick för.

Harryhausen uppfann här en ny teknik för att åstadkomma scener med jättemonster. O'Briens gamla idé hade varit att bygga enorma miniatyrkulisser med dockor och sedan klippa in skådespelarna i dessa. Harryhausen vände på det hela. Han filmade scener i riktiga New York och klippte istället in dockan i dessa. På så sätt behövdes nästan inga minikulisser byggas (detta tog tid och kostade pengar). Tekniken Harryhausen användes kallas "splitscreen" och går ut på att projicera en förinspelad film på en ljuskänslig duk. Framför duken står den animerade dockan och framför dockan står filmkameran.

Tricket går till så här: Under dockan fästs en bit svart papp. Filmen som projiceras matas fram en film ruta i taget. Vid varje frammatning flyttas dockan en aning samtidigt som filmkameran fotar en filmruta. Då hela scenen är färdiganimerad spolas filmen i kameran tillbaka till början och en ny svart pappskiva hängs upp framför kameran. Denna gång täcker det svarta allt de som tidigare var synligt. Nu tar man bort dockan och det bord den stått på och kör filmen på duken

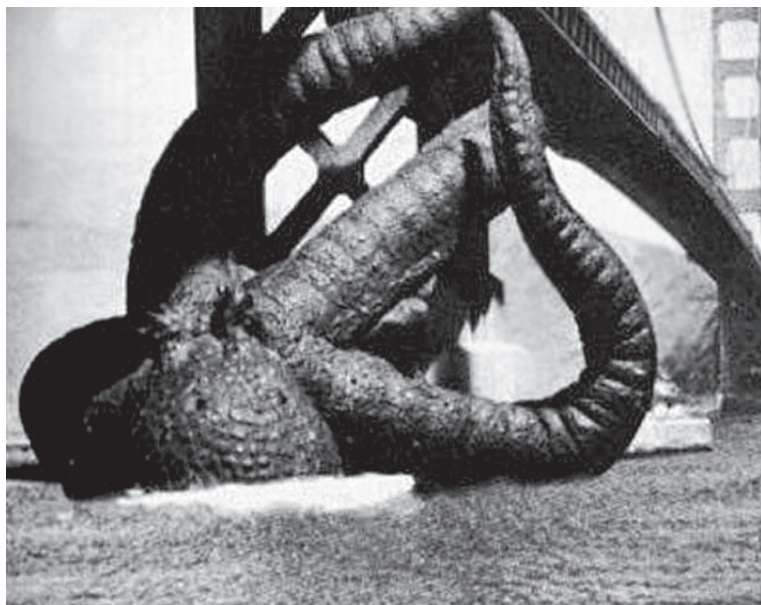

Rhedosauren går lös på New York.

en gång till, samtidigt som man filmar än en gång. Nu tar de två svarta ytorna ut varandra på filmrem-sen och på den färdiga filmsnutten ser det ut som om den animerade dockan går omkring i "verkligheten", till exempel på en gata i New York. Detta är en väldigt enkel förklaring av splitscreen-tekniken och Harryhausen blev en mästare på att utnyttja den till fullo. I filmen ser det ut som om havsmonstret trampar ner bilar och stångar skyskrapor.

Harryhausens pappa byggde åter dockans skelett. Dinosaurien i filmen kallas "Rhedosaurus" och är en helt påhittad art. Den kan beskrivas som en sorts fyrfota Tyrannosaurie i kolossalformat. Liksom i Bradburys novell dras den till New York av ljudet från en mistlur, men försvinner sedan, efter att ha raserat fyrtornet, in i New York. Till slut skjuts rhedosaurien ner av forskare som uppfunnit ett radioaktivt motvapen. I sina dödsryck raserar monstret ett helt nöjesfält.

"The Beast From 20,000 Fathoms" (på svenska "Skräcködlan") släpptes på biograferna 1952 och blev en stor succé. Framför allt blev den inspirationen till ett annat berömt filmmonster, nämligen Godzilla. "The Beast From 20,000 Fathoms" hade kostat mindre än någon annan liknande film och andra filmproducenter blev nu intresserade av att arbeta med Harryhausen.

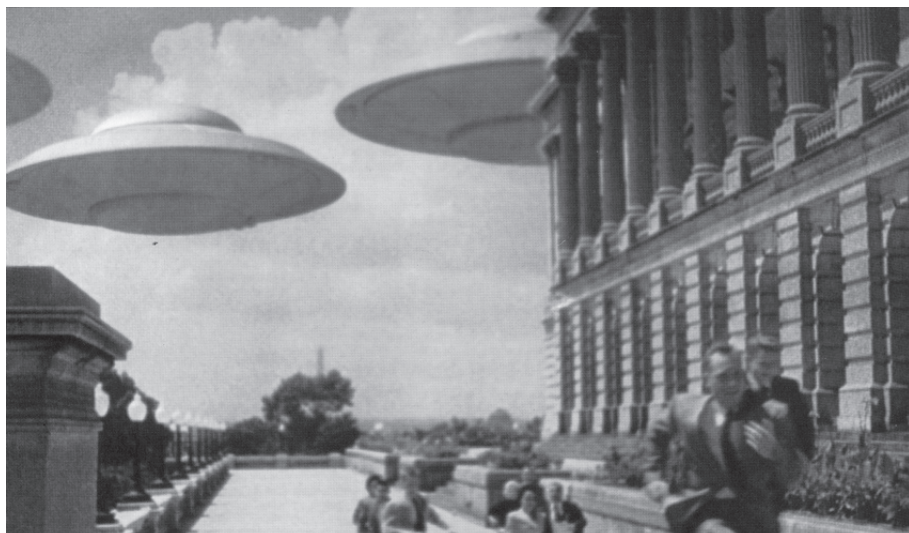
Harryhausens sexarmade bläckfisk anfaller Golden Gate-bron.

It Came From Beneath the Sea

Den unge producenten Charles H. Schneer var anställd på det stora filmbolaget Columbia Pictures. Han såg "Beast" och insåg vad man kunde göra med den typen av trickfilm. Han kontaktade Harryhausen och berättade om ett eget monsterprojekt han ville göra. Schneer hade en idé om att göra en film om en jättebläckfisk som drar ner San Fransiscos Golden Gate-bro. Det fanns inte mycket pengar att jobba med och att filma en modell av bron som faller sönder i slow-motion var inte möjligt på grund av detta. När man filmar i slow-motion går det åt mycket film och hela processen är omständlig.

Harryhausen klurade ut att han troligen kunde animera den sönderfallande bron istället.

Handlingen i "It Came From Beneath the Sea" (1955) är typisk för 1950-talets monsterfilmer: Den börjar med ett mysterium. Fartyg försvinner till havs och det verkar som om något stort djur ligger bakom. Så småningom når odjuret civilisationen, ställer till med förödelse och avlivas

Tefaten anfaller Washington.

av militären. Harryhausen byggde en modell av en åttaarmad bäckfisk, men gav den bara sex armar av en mycket god anledning: Det fanns inte pengar till två till. Schneer fick inte tillstånd av borgmästaren i San Fransisco att filma på Golden Gate-bron. Myndigheterna trodde att folk skulle bli övertygade om att bron kunde rasa när de sett filmen, och det ville de inte medverka till. Istället smygfilmade Schneers kamerateam bron med kameror gömda i bilar.

Också "It Came From Beneath the Sea" blev en stor framgång, utan att ha kostat särskilt mycket pengar och Harryhausen och Schneer fortsatte sina filmäventyr tillsammans.

Earth Vs the Flying Saucers

1956 hade filmer om flygande tefat blivit populära och Schneer ville haka på trenden. I "Earth Vs the Flying Saucers" (1956) animerade Harryhausen inga monster, utan skapade otroliga scener med roterande tefatsrymskepp, som förstör kända landmärken i USA:s huvudstad Washington. Återigen användes ingen slow-motion, utan Harryhausen hängde upp delar av sönderfallande hus i en mängd tunna trådar och animerade dessa då de faller till marken.

20 Million Miles to Earth

Liksom många amerikaner drömde Harryhausen om att besöka Europa. Han knåpade därför ihop två manusidéer som bägge kunde filmas utanför USA. Den första idén, "The Elementals", handlade om jättelika fladdermusmonster som invaderar Paris. Denna film blev aldrig av, även om Harryhausen

Rymdmonstret avreagerar sig på Roms gator.

filmade en testsekvens där han själv faller offer för ett av sina dockmonster. Den andra idén, "The Giant Ymir", utspelade sig i Rom och gick ut på att släppa lös en mytologisk jätte i staden. Efter att Schneer nappat på den sistnämnda idén bytte filmen namn till "20 Million Miles to Earth" och handlade nu om ett rymdmonster på förstörelse-turné i Rom. Varelsen, kallad "Ymir" efter den fornnordiska

urtidsjätten, kommer till jorden som ett markprov från planeten Venus, forslat i en rymdkapsel. Provet visar sig vara ett slemklumpsliknande ägg, vilket snart kläcks och släpper löst en dinosaurielik miniatyrbest. Varelserna förblir inte liten länge utan växer till gigantiska proportioner i jordens atmosfär. Till slut kommer den lös i Rom och demolerar ett antal antika turistmål. Till slut klättrar den upp på Colosseum, där den blir nedskjuten av militären.

Liksom i "King Kong" sympatiserar publiken med monstret. Han är egentligen bara en förvirrad själ på en främmande plats och hans raseri kommer av hur civilisationen behandlar honom. I en scen attackerar Ymir-monstret en elefant. I ett kort klipp ser man elefantens skötare, som spelas av Harryhausen själv.

Harryhausen animerar draken i "7th Voyage of Sinbad".

The 7th Voyage of Sinbad

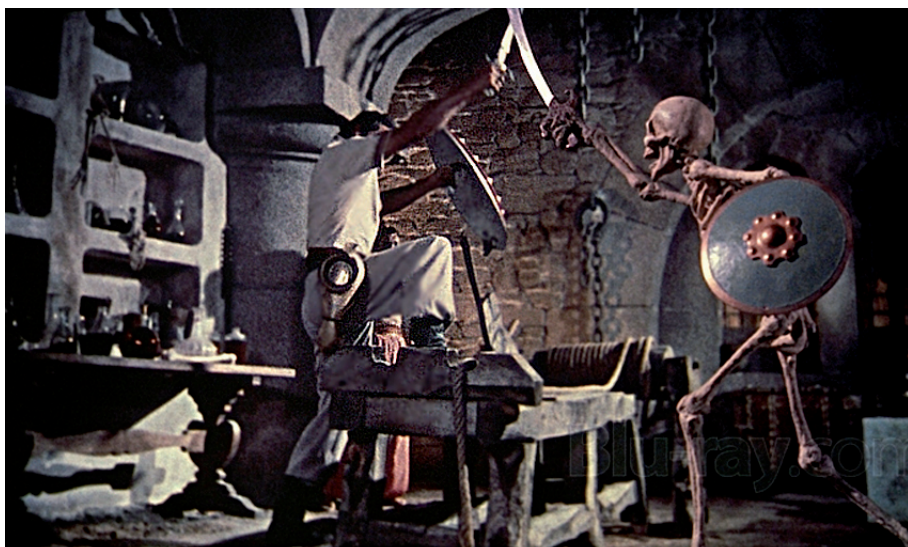
Nu var Harryhausen trött på monster som löper amok i städer och ville göra något helt annat. Han hade länge haft en idé om att göra en sagofilm om Sinbad sjöfararen, där alla monster skulle ges liv genom stop-motion. Då Hollywood gjort Tusen och en natt-sagor på film plockade de oftast bort sådant som verkade svårt eller dyrt att göra, vilket Harryhausen tyckte var synd. Efter viss tvekan gick Harryhausen med på att göra filmen i färg – alla hans tidigare filmer hade varit i svartvitt. Schneer och Harryhausen reste till Spanien med ett gäng av Columbias kontraktsskådespelare. Man filmade på ett klippigt strandområde som blev den monster-rika ön Colossa och i det moriska palatset Alhambra i Madrid, vilket blev Kalifens palats i Bagdad. Man fick lov att låna en kopia av Columbus skepp Santa

Harryhausens cyklop gör sig redo att smaska på Sinbads vänner.

Maria, men fick bara tillstånd att filma så länge skeppet låg i hamnen. Hela filmen spelades in på rekordtid, men Harryhausens arbete med effekterna tog över ett år extra att färdigställa. "The 7th Voyage of Sinbad" (på svenska "Sinbads tusen äventyr") liknade ingen annan fantasyfilm som gjorts innan. Handlingen rör sig i en rasande takt och den ena oroliga scenen avlöser den andra. Filmen berättar om hur Sinbad (Kerwin Mathews) och hans män går iland på en okänd ö för att leta mat och vatten. De hittar ett jättelikt ansikte inhugget i en klippa och ur ansiktets mun, en grotta, kommer en trollkarl bärande

på en stor oljelampa springande. Tätt i hälarerna följer en jättelik cyklop, en enögd jätte med horn i pannan och ludna, getlika ben. Sinbad och hans män kämpar mot cyklopen men är chanslösa. Trollkarlen Sakoura (Torin Thatcher) manar fram lampans ande, en liten pojke som med sina magiska krafter reser en osynlig barriär mellan cyklopen och Sinbad. Sjömännen och trollkarlen flyr i en båt tillbaka till skeppet, men ett klippblock kastat av cyklopen sänker båten och lampan sjunker till botten.

Sinbad och skelettet duellerar.

Cyklopen och draken gör upp (draken vinner).

Tillbaka i Bagdad försöker Sakoura övertyga Sinbad om att återvänd till Colossa för att hämta lampan, men Sinbad är mer intresserad av att gifta sig med prinsessan Parisa (Kathryn Grant). I hemlighet krymper Sakoura Parisa till dockstorlek och förklarar för Sinbad att det enda botemedlet finns i hans laboratorium på Colossa. Naturligtvis reser de tillbaka och möter cyklopen igen, samt en rad andra otrevliga invånare.

Man får se cyklopen rosta Sinbads män över öppen eld och hur Sinbad själv blir hämtad av den jättelika fågel Roc för att bli mat åt fågelns ungar. Till slut kämpar cyklopen och Sakouras tama drake till döds och Sinbad måste duellera med ett skelett som Sakoura väckt till liv. Just denna sekvens är nog den mest berömda i filmen och förbluffade publiken på sin tid. Först filmades Kerwin Mathews duellerande med stuntexperten Enzo Musimeco-Greco, sedan filmade man Mathews fäktande med samma rörelser, men nu ensam. När Harryhausen animerade sitt dockskelett kunde han följa Musimeco-Grocos rörelser på en annan filmremsa och på så sätt matcha Mathews agerande. Den färdiga filmsekvensen är både en snutt fantastiskt trickarbete, såväl som en riktigt bra actionscen.

"The 7th Voyage of Sinbad" släpptes 1958 och blev en oväntad succé. Filmen kostade 650,000 dollar att göra men drog in flera miljoner. Man kan ju jämföra den summan med kostnaden för dagens Hollywood-filmer, som kan gå på 125,000 000 dollar och mer.

The 3 Worlds of Gulliver

Columbia beställde raskt en uppföljare till "Sinbad" med Kerwin Mathews i huvudrollen. "The 3 Worlds of Gulliver" (på svenska "Gullivers resor") var mer påkostad, men tycks sakna "Sinbads" charm. Den innehåller bara två animerade sekvenser, bägge från den del av filmen som utspelar sig i jättarnas land. I den ena blir Gulliver bortförd av en jättekorre, i den andra slåss han mot en enorm krokodil.

Mysterious Island

Också "Gulliver" blev en succé och Columbia fortsatte att beställa fler filmer från teamet

Harryhausen/Schneer. "Mysterious Island" ("Den hemlighetsfulla ön") från 1960 sades på den tiden vara den mest utlånade boken på amerikanska bibliotek och därför togs beslutet att filma historien. Handlingen i författaren Jules Vernes klassiska roman har inga monster i sig, utan är en ganska rättfram historia om skeppsbrutna på en tropisk ö.

Det enda fantastiska inslaget är kapten Nemo och hans super-ubåt.

I denna filmversion har Nemo experimenterat med att utrota hunger genom att framställa enorma frukter och grönsaker. Men också olika djur har vuxit i storlek och det är såklart dessa som filmens tappra hjältar måste konfrontera på ön. Från början var tanken att ön skulle vara bebodd av urtidsdjur, Då denna idé ströks hade två dockor redan byggts, en Phorusracos (urtida jättefågel) och en enorm ammonit (skallbeklädd bläckfisk). I filmen nämns inte dessa varelsers ursprung alls, utan publiken antar att de är nutida djur förvandlade av Nemos experiment. I övrigt måste de skeppsbrutna försvara sig mot jättebin och en enorm krabba.

"Mysterious Island" spelades in på samma strand som tidigare föreställt monsterön Colossa i "Sinbad".

Jättekraabba anfaller i "Mysterious Island".

Jason and the Argonauts

Harryhausen hade länge funderat på att göra någon av de klassiska grekiska myterna till film, ett ämne som verkade vara perfekt lämpat för hans speciella talanger. Till slut fastnade han för berättelsen om hjälten Jason som ska hämta det gyllene skinnet från världens ände. "Jason and the Argonauts" (på

Bronsjätten Talos jagar Jason & co.

svenska "Gyllene skinnet") spelades in i Italien med nästan bara brittiska skådespelare. I handlingen får man följa Jason (Todd Armstrong), som då han var liten räddats från en massaker utförd av kung Pelias. Som vuxen man skickas Jason av samme Pelias på sitt uppdrag att hämta det gyllene skinnet, som vaktas av en sjuhövdad orm, hydran. På sin resa får han hjälp av en mängd klassiska hjältar som den urstarke Herkules och krigarbröderna Castor och Pollux. Under sina äventyr räddar hjältarna den blinde, synske kung Phineas från harpyorna – fladdermuslika demoner i Harryhausens version och jagas av bronsjätten Talos, som är stor nog att greppa deras skepp i en hand.

Till slut kommer de till landet Colchis, där prästinnan Medea förälskar sig i Jason. Kung Aeëtes av Colchis fängslar Jason och hans män, men Medea hjälper dem att fly. Då Jason hämtar skinnet dräper han hydran och blir sedan jagad av ett gäng beväpnade skelett som kung Aeëtes manat fram ur hydrans tänder.

Detta var Harryhausens och Schneers dyraste film hittills. Man filmade under lång tid i Italien och byggde en motordriven version av skeppet Argo,

Slutfajten i "Jason and the Argonauts".

som hjältarna seglar med. Harryhausen lade också ned ett enormt arbete på sina effekter. Den långa sekvensen med Talos tillhör de klassiska filmscenerna och striden med skelettkrigarna är en milstolpe i filmeffekt-historien. Den utfördes på samma sätt som skelettduellen i "Sinbad", men med sju benrangel och tre hjältar istället. Hela striden med skeletten tog hela 4,5 månader att animera.

"Jason and the Argonauts" blev ingen större framgång i USA. Man blandade ihop den med de många italienska filmer om mytologiska muskelknuttar som då översvämde filmmarknaden. Men i resten av världen var filmen en stor framgång, i synnerhet i just Italien och i Storbritannien. Numera anses den vara Harryhausens finaste verk.

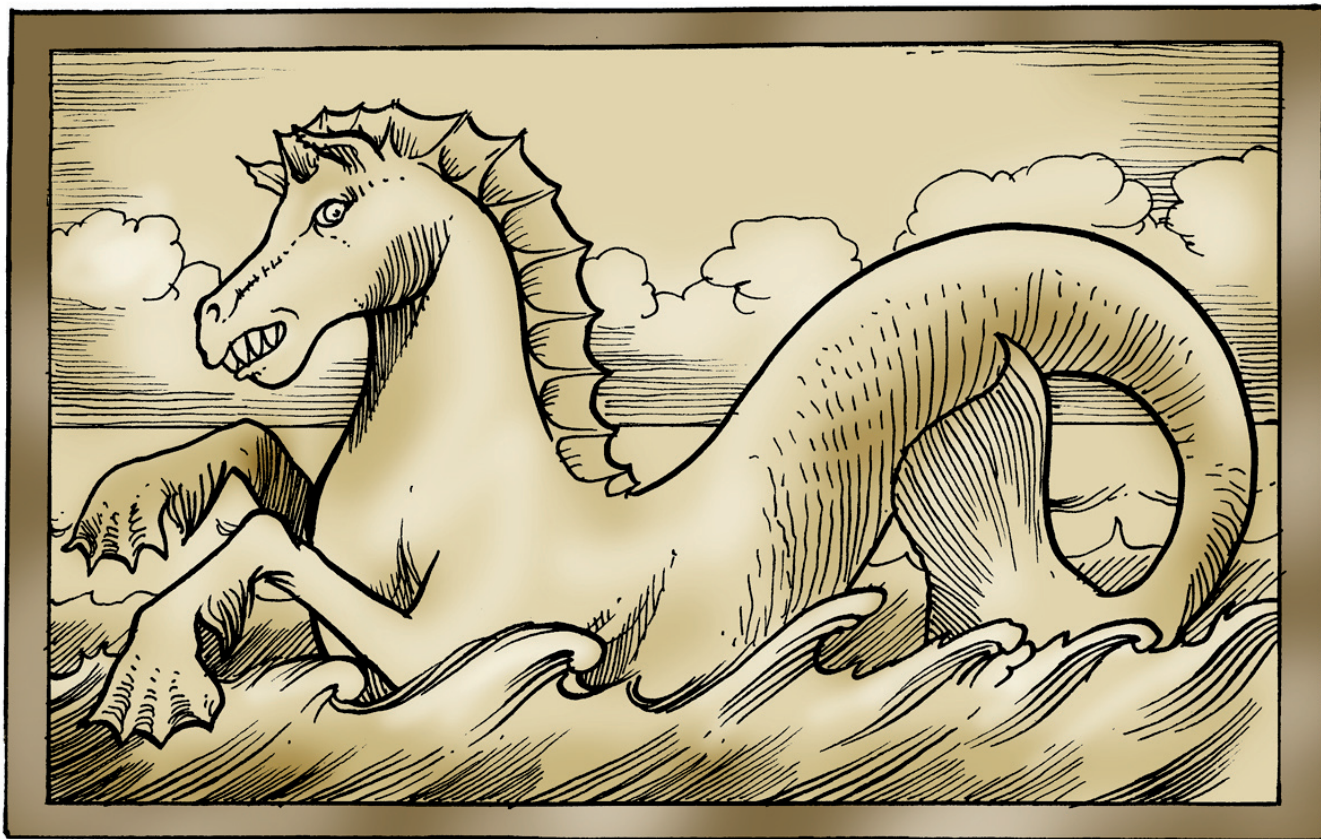
I nästa nummer av Monsterklubben berättar vi om Harryhausens enda rymdäventyr, om hur hans animerade dinos blev överglänsta av en tjej i lurvig bikini och att Sinbad sjöfararen fortfarande hade några resor kvar att göra.

PREHISTORIC SEA-GIANT RAGES AGAINST CITY!

Ur Bestiariet!

Konstiga djur som naturvetare på medeltiden trodde fanns på riktigt!

Equus bipes

Detta är det latinska namnet på den varelse som ofta också kallas havshäst. Equus bipes betyder ordagrant "tvåfotad häst" och anspelar på att havshästen bara hade framben. Den bakre delen av djuret var formad som en fisk, ofta med en lång slingrande stjärt och en slöjformad fena. Dessa varelser, ty det sägs ha funnits ett helt släkte av dem, avbildas ofta som dragdjur åt havslevande gudar, som Triton och Neptunus. I detta sammanhang kallas de också hippokamper och är mer symboler för vågornas styrka än tänkta som riktiga, levande djur. De förekommer inte i några myter som till exempel kentaurer eller drakar utan är heraldiska varelser, som ofta representerar styrka och manlighet – något som den heraldiska vanliga hästen också symboliserade.

Det är först kring 1400-talet som havshästar börjar dyka upp i historier berättade av resenärer. Under denna tid sägs djuren leva längs Västafrikas kust. De beskrivs som monst-ruösa, men ofarliga för människan. Under 1500 och 1600-talen talar naturvetarna om havshästar även längs Nord- och Sydamerikas kuster. En omtalad observation gjordes av prästen Louis Nicholas och återberättades i hans bok "Natural Historie" från 1675. Nicholas iakttog en havshäst som låg och solade sig på ön Brion utanför nuvarande Kanada. Varelsen beskrevs som grotesk på land, men elegant i vattnet. Moderna forskare gissar att Nicholas skymtat en valross på ganska långt håll och sedan dragit sina egna fantasifulla slutsatser.

Penny Dreadfuls

"Penny Dreadfuls" var under 1800-talet billigt tryckta tidningar med blodigt och sensationellt innehåll. Varje tidning hade sin egen anti-hjälte, det vill säga en ruskig figur som var huvudpersonen. I denna avdelning av Monsterklubben kommer vi nu att titta närmare på dessa figurer.

Den blå dvärgen

En populär hjälte i 1800-talets sensationella kiosktidningar var stråtrövaren Dick Turpin. Turpin var baserad på en riktig laglös man och mördare, som till slut hängdes efter att han befunnits skyldig till häststöld. Turpin i tidningarna var däremot en betydligt ädlare och romantiskt lagt figur. Han var en mästerryttare och Englands snabbaste ryttare, alltid i full fart på ryggen av sin trogna häst Black Bess. I den mest populära versionen av hans äventyr hade Turpin en sorts mentor, en läromästare som ibland dök upp. Detta var Den blå dvärgen, en grotesk liten figur som var långt mer skoningslös än Turpin och som var menad att ge läsarna kalla kårar, även om han stod på hjältegens sida. Dvärgens egentliga namn var Sapathwa. Han var en österländsk ädling som gått miste om sitt arv på grund av sitt ovanliga utseende. I historierna var han ute efter hämnd på dem som svikit och förrått honom, och på befolkningen i allmänhet. Sapathwa var klädd i mörkblå turban och kappa, och hade

också en blå nyans i ansiktet. Medan Dick Turpin försvarade sig med två pistoler var Sapathwa beväpnad med en kraftig knölpåk, som han också stödde sig mot då han vandrade.

De Dick Turpin-historier där blå dvärgen förekommer författades av Lady Esther Hope. Det var inte så märkligt att kvinnor på den här tiden författade mer eller mindre rysliga historier, men det var inte vanligt att kvinnor skrev för Penny Dreadfuls.

B-FILMERNAS ANFALLER!

Teenage Caveman

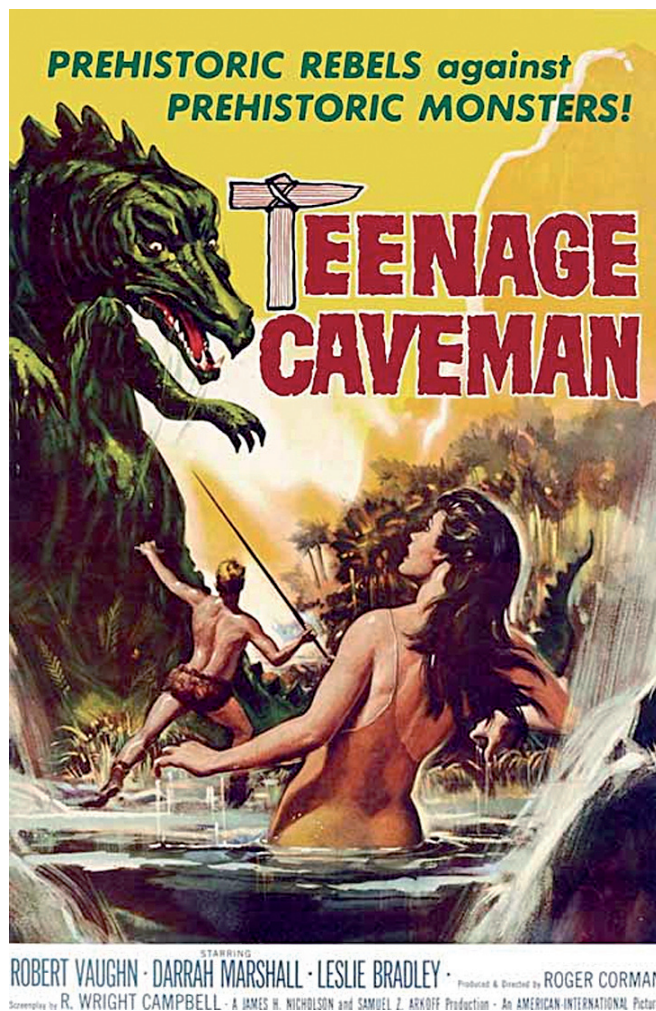
I förra numret berättade vi om "Eegah!" som väl kan kallas en ganska typisk film om en grottman på vift. Den här gången ska vi titta närmre på en grottmanfilm som gömmer en och annan överraskning.

B-filmsproducenten Roger Corman (som i år fick en heders-Oscar för sitt arbete inom filmen) började sin bana som regissör åt filmbolaget American International Pictures (AIP). 1957 hade AIP fått en oväntad framgång med "I Was a Teenage Werewolf", en skräckfilm i skolmiljö. Raskt tillverkades en ny film på liknande tema, "I Was a Teenage Frankenstein" (också 1957), som också drog in pengar utan att ha kostat särskilt mycket. Trenden fortsatte därför med "Teenage Caveman" (1958), en film som inte blev en framgång av samma kaliber.

Filmen började sitt liv med namnet "Prehistoric World" och det var inte förrän efter den var klar som titeln ändrades av AIPs ägare. Berättelsen kretsar kring en stam primitiva människor i en karg ödemark som kämpar för att överleva, trots en lummig miljö precis på andra sidan av en flod i närheten. Medlemmarna av

stammen vägrar att korsa floden på grund av en gammal berättelse, som varnar för en gud som lurar på andra sidan – en varelse som kan döda med sin blotta beröring. En ung man i stammen beslutar sig för att utmana den lag som förbjuder alla att korsa floden. Så småningom leder han stammen att följa honom över floden och konfrontera "Gud"; En fruktansvärt bränd människoliknande jätte. Trots den unge mannens försök att sluta fred, stenar stammen jätten till döds. I filmens upplösning avslöjar en berättarröst sanningen: Den ohygglige jätten är faktiskt den sista överlevande av en forntida kärnvapenkatastrof, som sakta är döende av en smittsam strålförgiftning. Han har klarat sig tack vare sin strålskydds-kostym och vandrade över landet medan mänskligheten sakta återbyggde sig själv och sin civilisation. Hans rysliga utseende fick alla han mötte att sky honom och så föddes legenden om en monstruös gud på andra sidan floden. Vi har alltså hela tiden befunnit oss i framtiden och inte i urtiden. Det slutliga budskapet i filmen är detta: Skulle mänskligheten upprepa sitt misstag och starta ett nytt förödande krig? Trots att människan fått en ny chans väljer hon åter våldets väg.

Som du kanske förstår är detta ingen vanlig B-film. Manusförfattaren R. Wright Campbell ville göra en genomtänkt filosofisk historia där man inte behövde en så stor filmbudget.

Detta var också Corman intresserad av, men de fick så lite pengar av AIP att hela filmen måste spelas in på bara tre dagar. Corman gjorde senare "The Little Shop of Horrors" (1960) som bara tog två dagar att göra, men den historien är mycket mer lättsam och filmen är därför bättre. "Teenage Caveman" kunde ha behövt både mer tid och pengar för att bli någorlunda trovärdig.

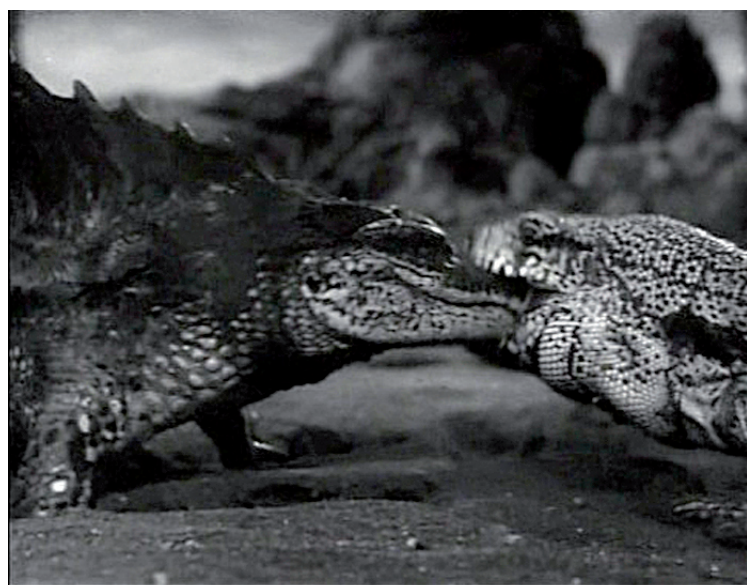
Filmens "tonårs"-hjärte spelar av 23-åriga Robert Vaughn, som kort därefter skulle bli känd genom westernfilmen "Sju vågade livet" och ännu senare TV-stjärna i "Mannen från U.N.C.L.E.". Vaughns grottmän, liksom alla andra

yngre grottmän i filmen, är synnerligen välkammad, troligen med brylcreme. Eftersom det inte fanns pengar till att skaka fram den typ av djurskinn som grottmän oftast bär på film är alla de primitiva människorna klädda i vad som verkar vara för små togas, lakan eller handdukar.

Enbart en stenåldershjärte som grubblar över livets mysterier verkade inte spännande nog för AIP, så de klippte in scener på urtidsmonster från filmen "One Million BC" (1940). Dessa klipp visar varanödlor och alligatorer med påklistrade gummihorn och gummifenor som hetsats att anfälla varandra framför kameran. Detta var ett billigare, men grymmare, sätt att framställa monster på film än att till exempel använda dockanimation. De påklädda ödlorna har av monsterfans döpts till "slurpasaurier". Filmproducenten Hal Roach ägde rättigheterna till klippen och hyrde under 1950-60-talen ut dem till alla möjliga B-filmsproducenter och de bråkande varanödlorna/alligatorerna dyker därför upp i tiotalet filmer från den tidsperioden. Behövde man piffa upp sin film med lite urtidsmonster var det bara att ringa Hal Roach. Tanken i "Teenage Caveman" var säkert att nya arter av dinosaurier uppstått efter atombombskatastrofen, men klippen passar dåligt ihop med resten av filmen. Vaughns grottmän är ute och traskar, får se ett par jätteödlor slåss och promenerar sedan vidare. Förutom detta kan man också avnjuta klipp av uppförstorade bältor, ormar, med mera, som verkar vara inklippta i filmen helt på måfå.

Robert Vaughn grubblar över livets mysterier, vid ett illa valt tillfälle, tycker flickvännen.

Slurpasaurus-fajt från "One Million BC".

Men trots sitt halvdana utseende har "Teenage Caveman" åtminstone goda idéer att erbjuda och slutet är en tänkvärd knorr. Filmen är extremt kort, bara 65 minuter lång. Den är filmad i svartvitt på ett litet område mark, men Corman använder kameran på ett smart sätt och får Vaughns vandring mot det förbjudna landet att verka längre än vad den är. På senare tid har "Teenage Caveman" fått en trogen B-filmspublik. Man kan välja att skratta åt den för sitt lite taffliga utförande eller nicka tänkvärt åt dess idéer om människosläktet.